

રેશમ અને તેની ઉત્પત્તિમાં થતી
વળાં દોર હિંસા.

૧૧૨૩૪

રેશમ અને તેની ઉત્પત્તિમાં થતી
ઘોર હિંસા.

૧૯૧૧-૧૯૧૨ Reg. No. 71

સખનાર:—અમદાવાદી.

પ્રકાશક.

ચોરાલાલ મહાસુખરામ શાહ.

પીકામટની પોળ—અમદાવાદ.

સૈયદ હૈદરઅલી,

દેડલી દરવાજા ફલપુરા—અમદાવાદ.

સને ૧૯૨૩

સંવત ૧૯૮૦

આવૃત્તિ ૨ ૭

શ્રી સુર્ય પ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં મૂળચંદ્રભાઈ ત્રીકમલાલે
આપેલું ટંકશાળ—અમદાવાદ.

મૂલ્યાંવાંચન, મનન, અને વર્તન.

રેશમ અને તેની ઉત્પત્તિમાં ચતી

ઘોર હિંસા.

રેશમ મુખ્યે કરીને બે પ્રકારનું હોય છે. એક ખરું રેશમ અને બીજું જંગલી રેશમ. ખરું રેશમ કીડામાંથી રેશમ અને તેના ઉત્પન્ન થાય છે. આ કીડાની મુખ્ય જાતી પ્રકાર. બોમ્બીક્સ મોરી અથવા સેતુરના કીડા છે. તેમને ચીન, જાપાન, હિંદુસ્તાન, ઇટાલી, ફ્રાન્સ, અને ગ્રીસમાં ઉછેરવામાં આવે છે, આ ઉછેરેલા તથા જંગલી કીડાની ઉત્પત્તિ એકજ પ્રકારે થાય છે. ન્યારે કીડો પુષ્પ ઉમરનો થાય છે, ત્યારે કંઈ ખાતો પીતો નથી, અને રેશમ પણ ઉત્પન્ન કરતો નથી. માદા (નારી) જે ઇડાં મુકે છે તેમાંથી એક જાતની ઇયળ નીકળે છે એને લારવા કહે છે. તેમાંથી તેનું રૂપ બદલાઈ પ્યુપા થાય છે. ગહારની હવા તથા પદાર્થોથી પ્યુપાને કંઈ નુકશાન થાય નહિ એટલા માટે પ્યુપા સ્થિતિમાં આવતા પહેલાંજ લારવાની આસપાસ રેશમના ઇડાં જેવું એક પડ બંધાય છે એને કાસેટો કહે છે, અને આ કાસેટોમાંથી રેશમ કાઢવામાં આવે છે.

રેશમના કીડાને ઉછેરવાની રીત:—કીડાને ઉછેરવાનું કામ જે જગ્યાએ થાય છે તેને એન્ગેરોયા કહે છે. ઇડાં ઉછેરવા માટે જે જગ્યા મુકરર કરેલી હોય તેમાં પ્રથમ જરૂર જેટલાં સેતુરના ઝાડ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૪૧૩૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રૂઝાના અને તેના ઉત્પત્તિ

સાલ ૪૦૨ ૧૯૨૧

વિષય ક્ર ૪૪૪ : ૬૭૩

રોપવામાં આવે છે, કારણ કે ખરા રેશમના કીડાઓને આ ઝાડનાં પાંદડાં ખવરાવીનેજ ઉછેરવામાં આવે છે. સારામાં સારો કેસેટો ખનાવવાને મટિજ આ પાંદડાં જથ્થાબંધ જોઈએ છીએ. જો કેશો ટાને પુરતો ખોરાક મળે નહિ, તો તેઓ નાના થતા જાય છે, અને તેમાંથી થોડું રેશમ ઉત્પન્ન થાય છે અને તે હલકા પ્રકારનું હોય છે. ઓદ હળર લારવાના કાશીટામાંથી આશરે ૩ થી ચાર શેર રેશમ નીકળે છે, અને એટલા કીડા તેમની આખી જીંદગીમાં (૧૦૦૦) રતલ પાંદડાં ખાઈ જાય છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે ધણીજ મોટા પાયા પર રેશમ ખનાવવાનું કર્યું હોય તો શેતુરનાં ઝાડ ધણીજ રોપવાં જોઈએ.

રેશમના કીડાનાં ઈંડાં જ્યારે તાજાં હોય છે ત્યારે તેઓ પીળા સુકા, ધોળા, રાખોડીઆ રંગના હોય છે અને રંગ તથા કદ વળન. તેમનો આકાર તથા કદ ચીજડના બીયાં જેવો હોય છે. આસરે સોઠ હળર ઈંડાનું વળન એક પૌંડ થાય છે. ઈંડાંને સેવવા માટે તેમને સારી હવાવાળી અને સહજ બીનાશવાળી ઓરડીઓમાં કામળ ઈંડાંને સેવવાની રીત ઉપર પાથરવામાં આવે છે. એ ઓરડીઓનું ઉષ્ણમાન ટેમ્પરેચર દસથી બાર દિવસોમાં સાઠ, ચોસઠ, અડસઠ અને સીતોતર જેટલું કરવામાં આવે છે, તેમાંથી ધણીજ નાના અને કાળાશ પડતા કીડાની ઉત્પત્તિ. વાળવાળા કીડા નીકળે છે, કે તુરતજ તેઓને ધોળા કામળમાં પાથરેલી ફેમ્બ્રામાં રાખ્યાં આવે છે. એકજ સાથે ઉત્પન્ન થયેલ કીડાઓ ખવરાવે છે. નાંખવામાં આવે છે, પછી તેમને સુકા એ-

ક્રીડા જેમ જેમ મોટા થાય છે તેમતેમ તેમની ફ્રેમો બદલવામાં આવે છે, અને મોટી ફ્રેમમાં નાંખે છે. મજબુત, તનદુરસ્ત ક્રીડા તથા સારી જાતના રેશમને માટે તેઓને એક સરખી ઉચ્ચતા, બીનાશ સ્વચ્છતા અને પુષ્કળ તાજે ખોરાક આપે છે. એ ક્રીડાઓ ધણી ઝડપથી વધે છે, અને છેવટે ૩ થી ચાર ઇંચ લાંબા અને આશરે અડધા રૂપિયાભાર વજનના થાય છે. તેઓ વીસથી ત્રીસ દિવસમાં પુરેપુરા વધી જાય છે અને ચોથે અથવા છઠે દિવસે પોતાની ચામડીના રંગ બદલે છે તેમની જાંઘીમાં તેઓ ચાર વખત ચામડી બદલે છે, તેના શરીરના એક ઠાણાઓથી દશ ભાગ પડેલા હોય છે અને સર્વથી આગળનો ભાગ મોટો હોય છે અને તેને માથું અને પગ હોય છે અને નવાઇ જેવું તો એ છે કે તેઓ જે જાતનું રેશમ કાંતવાના હોય તે જાતના રંગના તેમના પગ હોય છે, એટલે તેઓ

ધોળું, પીળું અને લાલ રેશમ કાંતે છે. ચોથી ક્રીડાઓનું આવવાનું વખત ચામડી ઉતાર્યા પછી ક્રીડાઓ આઠે દિવસ રહે છે અને પછી આવવાનું છોડી દે છે અને પછી તેમના પેટમાંના પદાર્થને બહાર

કાઢે છે અને આમ તેમ ગભરાયલાની માફક દોડે છે. દરે તેને સુકા-શેતુરના અગર સાવરણી કે બીજા કામળા ઉપર મુકવામાં આવે છે,

તેના ઉપર તેઓ રેશમ કાઢવા માંડે છે. ક્રીડાઓનું રેશમ તેઓ પ્રથમ પોતાના નીચેના જડખામાંથી કાઢે છે. એક તાંતણે કાઢીને પોતાની આસપાસ છૂટો

જાગી જેવો પાથરી પથારી બનાવે છે અને પછી ખરું રેશમ કાંતવા માંડે છે. કાંતતી વખતે પોતાનું માથું આમ

તેમ હાલની રેશમના તાંતણાને ધણીજ નિષ્ક્રીય રીતે પોતાના શરીરની આસપાસ વિંટાળે છે. થોડા વખતમાં તે તદ્દન ઢંકારી જાય છે અને આસરે

ચાર પાંચ દિવસમાં તે ફાશેટા પુરો થાય છે, તે ફાશે-
ફાશેટા. ટાની અંદર ફીડાની છેલ્લી આમડી નીકળે છે અને આ

વખતે તે મ્યુપલ સ્થિતિમાં આવેછે. ફાશેટાનો આકાર તેમાંથી હવે પછી નીકળવાનો ફીડા જે જાતીનો થવાનો હોય તે જાતી પ્રમાણે બંધાય છે. જે નારી જાતીનો ફીડા અંદરથી નીકળવાનો હોય તો ફાશેટાનો આકાર ઇંડાકૃતિ ને નરજાનિનો નીકળવાનો હોય તો તે જરા નાનો ને વધારે લાંબો હોય છે. એ ફાશેટાઓ સળંગ બેવડા તાંતણાઓ બનાવેલા હોય છે. એ તાંતણાની લંબાઈ ૩૦૦ થી ૪૦૦ યાર્ડ હોય છે. સર્વ જાતના ફાશેટામાં છેક અંદરનો ભાગ મ્યુપલ આગળ પાછળ વીંટાયેલો હોય છે, તે પાતળા આમડી જેવો હોય છે. આસરે ૧૨ દિવસ પછી ફાશેટાને એકઠા કરી તેમની જાત પ્રમાણે જુદા જુદા વર્ગ પાડવામાં આવે છે. જે ફીડાઓએ સાથે સાથે કાંતેલું હોય તેવા બેવડા ફાશેટાને બીજી જાતના ફાશેટાથી જુદા કાઢી લેવામાં આવેછે, કારણ કે સામાન્ય રીત પ્રમાણે તેમનું રેશમ નીકળી શકતું નથી અને કેટલાએક ફાશેટાઓને તેમની વંશ વૃદ્ધિ માટે જુદા કાઢી લેવામાં આવે છે. તેમને એક આરડી કે જેની ગરમી ૬૮ ઉષ્ણમાન હોય છે તેમાં રાખવામાં આવે છે, ત્યાં તેઓ આસરે વીસ દિવસમાં પતંગીયું થઈ જાય છે, તે પછી તે કેટલેક દિવસે ઇંડા મુકે છે અને પછી તરતજ મરી જાય છે.

રેશમના કીડાના રોગ—રેશમના કીડાને ઉછેરવાનું કામ ઘણી મુશ્કેલીભરેલું છે. અને તેમાં ઘણું ધ્યાન રાખવું પડે છે કીડાને રોમ ઘણી જાતના થાય છે, તેથી ભાગ્યેજ દશમાંથી એક જીવી શકે છે. તે રોમ તેના શરીર ઉપર એક જાતની વનસ્પતિ ઉગવાને છે, તેથી તે તુરત મરી જાય છે, ખીજું એક જાતની માખીઓ તેના શરીરમાં કાંચા પાડી તેને મારી નાખે છે.

રેશમનું કારખાનું—પહેલ વહેલાં આ બચતા કીડાને મારી નાંખવામાં આવે છે. આ કામ બે રીતે કરે છે. એક તો ૧૦ થી ૭૫ ઉષ્ણમાને બે થી ત્રણ કલાક સુધી આ કીડાઓને સેકીને મારે છે, બીજી રીતે તેમને આસરે દશ મીનીટ સુધી વરાળ આપીને મારે છે; પછી તેમને તેમની જાત પ્રમાણે જુદા પાકવામાં આવે છે; પછી તેમને ગરમ પાણીમાં પલાળીને તેમની આસપાસ ચીકણા સરેશ જેવો પદાર્થ વળગી રહેલો હોય તે કાઢી નાંખવામાં આવે છે અને પછી રેશમ ઉકેલનાર માણસ નાની ડાંખળીઓના પ્રશશી તે કાસેટાની દડી છોલી નાંખવા માટે તેમને આમતેમ ફેરવે છે. પછી ચારથી ૧૮ કાસેટાઓને સામઘ્ય લઇને તેના એક દોરો બનાવી એક સરખી જાડાઈના બે દોરાઓને અડીકના છીદ્રમાં થઇ પસાર કરવામાં આવે છે અને પછી રેંટીઆપર ઉકેલવામાં આવે છે.

રેશમનો વેપાર—હાલમાં રેશમની ઉત્પત્તિ ચીન, જાપાન અને અમેરીકામાં કરવામાં આવે છે. હાલમાં આ ત્રણ દેશમાં ચારલાખ સાંક હજાર ટન કોરોટા ઉત્પન્ન થાય છે અને તેમાંથી ૨૮૮૦૦ ટન રેશમ બને છે.

રેશમથી થતી હિંસા—ચાર લાખ સાઠ હજાર દત્ત કોશીટા એટલે તેને ૫૬ ગુણીએ એટલા મજૂ કોશીટા થયા, ૪,૬૮,૦૦૦× ૫૬=૨,૫૭૬૦૦૦૦ મજૂ×૪૦=૧૦૩૦૪૦૦૦૦૦ રતલ કોશીટા થયા એક રતલના એંશી કોશીટા થાય અને દશ કીડામાંથી એક કીડો કોશીટો થાય એટલે ૧૦૩૦૪૦૦૦૦૦×૮૦૦=૮૨,૪૩૨,૦,૦૦૦,૦૦૦ એટલે આસરે નવ સો અમળ કીડાની હિંસા ઓછામાં ઓછી રેશમના પહેરવેશમાં થાય છે.

બંધુઓ ! વિચારો તો ખરા કે હિંદુસ્થાન જેવી આધ્યાત્મિક ભૂમિને આવી ધોર હિંસા પાલવેજ કેમ ? જે હિંદુ રૂપિ મુનિઓ સર્વ જીવોમાં પોતાના આત્માને જોઈ રહ્યા છે, તે હિંદુઓ તેમના પૂજ્યના વચનોને ઉત્થાપી આવી ધોર હિંસાનું કામ કરી પાપી કેમ થાય ? હિંદુ રૂપિ મુનિઓના મંત્રો સાદું જીવન અને જિમ્મ વિચાર તેનો લય તમે કેમ કરો છો ? માટે બંધુઓ ! તમે તૈયાર થાઓ, અને આ નવસો અમળ કીડાઓના પોષારને સાંમળી તેમને અભયદાન આપો. પ્રથમ તો રેસામાંથી ઉત્પન્ન થાય તે રેશમ કહેવાતું. હિંદુસ્થાનની આગાદી વખતે કેળ, કેતકી તથા શયુના રેસામાંથી મોટા પાયાપર કાપડ બનતું, અને દેરાસર તથા મંદિરોમાં શયુનીયાં કે જે શયુના રેશામાંથી બનતાં હતાં, તે વપરાતાં. અને તેથીજ તે અહિંસક હતાં અને પવિત્ર માનવામાં આવતાં હતાં. હાલમાં રાજ્ય વિપ્લવથી મહોટા પ્રમાણમાં પરદેશી રેશમ આવવા લાગ્યું, ત્યારે રેસાવાળું રેશમ વપરાતું બંધ થયું અને પવિત્ર અહિંસક કળા નષ્ટ પામી. આ પોશાક રાજ, મહારાજાઓ, બાદશાહો, બેગમો અને વિદ્વાસી નામિકાઓમાં હતો, ત્યાંથી પરિવર્તન પામી આજે

આપણા ઘેર ઘેર ગળિય, તલંગર સર્વમાં જડ ધાલી એકા છે. હુઓ ! વિચારો, તે કેવો વિકારી, નિર્દાન અને મોહક પહેરવેશ કરીરને આવા વિકારી પહેરવેશ પહેરાવી અબજો નિરપરાધી, કુટાડાઓનો ભોગ તમે કેમ ધરો છો ? ભાઈઓ અને બહેનો ! વિચારો, સમજો અને રેશમનો ત્યાગ કરો; કારણકે રેશમના ત્યાગ અહિંસા વ્રતનું પાલન છે, નીતિ છે, સાદાઈ છે, પવિત્રતા છે.

એજ આટલું વાંચી વિચારી સૌ ભાઈઓ અને બહેનો જે પર્યંત રેશમ નહિ પહેરવું એવો નિશ્ચય કરી, આવા મોહક પેશનો ત્યાગ કરી સુપાત્ર નવચાં અનાથોને દાન દઈ દેવો. રેશમનું લુગડુ ઇસ્લામમાં પણ હરામ છે. એજ

અરજ—આજ્ઞા, અને ઇચ્છા સુરેષુ કિં બદુના.

ૐ શાંતિ. શાંતિ. શાંતિ.



ઘડીઆળ ખરીદવાનું ભરોઃ
લાયક ખાતું.

ધી રોયલ વોચ કંપની.

રીચીરોડ બ... હાટલની ખાતું
અમદાવાદ.

રૂ.૧૧)માં હમારું રપેશીઅલ બનાવ
ઘડીઆળ આપીએ છીએ. એક વ
જોઈ ખાતી કરવી.

